Ipari örökség és kortárs térhasználat

csepeli csarnoképületek új funkcionális potenciáljának elemzése

Diplomaelőkészítő kutatás

Papp Cecília Zsófia

Konzulens: Hory Gergely PhD

2026.01.05.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS 2

2. MÓDSZERTAN 2

3. ELEMZÉS 2

3.1. TÖRTÉNETI ÖSSZEFOGLALÓ 2

3.2. HELYSZÍNANALÍZIS 3

3.3. NEM IPARI FUNKCIÓK VIZSGÁLATA 6

3.4. NEMZETKÖZI PÉLDÁK ELEMZÉSE 8

4. KONKLÚZIÓ 11

4.1. JAVASOLT ÚJ FUNKCIÓ, HELYSZÍN 11

4.2. ÖSSZEFOGLALÁS 12

5. FORRÁSJEGYZÉK 13

6. NYILATKOZAT A MESTERSÉGES INTELIGENCIA HASZNÁLATÁRÓL 14

[1]

1. BEVEZETÉS

A 20. századi ipari területek átalakulása a kortárs városfejlődés egyik meghatározó kérdésévé vált. Az ipari termelés visszaszorulásával, átalakulásával vagy megszűnésével világszerte nagy kiterjedésű, korábban zárt és monofunkcionális városi területek veszítették el eredeti szerepüket. Ezek a területek jellemzően a városok jól megközelíthető, infrastrukturálisan kiépített részein helyezkednek el, miközben térbeli, szerkezeti és építészeti adottságaik gyakran kihasználatlanok maradnak. Az ipari örökség így egyszerre jelent problémát és lehetőséget a kortárs város számára.

Az ipari örökség újrahasznosítása nem pusztán épületfelújítási kérdésként értelmezhető, hanem a városszövet újraszervezésének egyik eszközeként jelenik meg. Az egykori ipari területek funkcióváltása hatással van a városi kapcsolatrendszerekre, a közlekedésre, a közterek használatára és a városi identitás alakulására is. A monofunkcionális ipari zónák átalakulása során különösen fontos kérdés, hogy milyen új használatok képesek hosszú távon fenntartható módon integrálódni a városi életbe, miközben megőrzik az ipari múlt térbeli és kulturális lenyomatait.

Budapesten a Csepel Művek területe ennek az átalakulási folyamatnak egyik legismertebb példája. A korábban egységes, zárt ipari komplexum mára funkcionálisan és tulajdonosi szempontból is fragmentált területté vált, ahol az ipari tevékenységek mellett különböző szolgáltató, kereskedelmi és alkalmi nem ipari funkciók jelentek meg. A terület jelenlegi állapota átmeneti: már nem működik klasszikus ipari zónaként, ugyanakkor még nem vált a városi szövet szerves részévé. Ez az átmenetiség különösen jól megfigyelhető a csarnoképületek esetében, amelyek eredeti szerkezeti és térbeli logikájukat megőrizve várnak új értelmezésre.

A kutatás célja annak vizsgálata, hogy a csepeli csarnoképületek milyen új, nem ipari funkcionális potenciálokkal rendelkeznek a kortárs városi térhasználat szempontjából. A hangsúly olyan funkciókon van, amelyek képesek a zárt ipari területek fokozatos megnyitására, a városi élet integrálására és a meglévő térstruktúrák újraaktiválására.

[2]

[3]

[4]

2. MÓDSZERTAN

A kutatás módszertana elemző jellegű és több, egymásra épülő vizsgálati szinten értelmezi a Csepel Művek területét. A vizsgálat célja a terület térhasználati és funkcionális mintázatainak feltárása város- és építészeti szempontból, különös tekintettel a csarnoképületek újrahasznosítási lehetőségeire.

A kutatás első lépése a helyszínvizsgálat volt, amely során a terület bejárása és közvetlen megfigyelése történt meg. Ennek keretében rögzítésre kerültek az egyes csarnoképületek aktuális funkciói, állapota, térbeli kapcsolatai, valamint a közlekedési és gyalogos használat jellemzői. A helyszíni tapasztalatok alapot adtak a további elemzésekhez, és lehetővé tették a térképes vizsgálatok kritikus értelmezését.

A helyszíni megfigyeléseket rétegzett térképes elemzések egészítették ki. A vizsgálat során külön rétegként kerültek feldolgozásra a funkciók eloszlása, az úthálózat és megközelíthetőség, az épületek használati intenzitása, valamint az elhagyott vagy alulhasznosított területek. Ezek az elemzések több léptékszinten készültek: egyrészt a Csepel Művek területén belül, másrészt annak tágabb városi környezetével összefüggésben. A térképes vizsgálatok egyik fő forrását a KÉK 2018-as kutatása képezte, amely részletes adatokat szolgáltat a terület jelenlegi funkcionális és városszerkezeti helyzetéről.

A módszertan fontos eleme a helytörténeti és kronologikus vizsgálat, amely a Csepel Művek kialakulásától napjainkig követi nyomon a terület funkcionális és térbeli átalakulását. A történeti áttekintés nem önálló célként jelenik meg, hanem az aktuális térhasználati problémák és potenciálok megértését szolgálja, különös tekintettel a csarnoképületek eredeti szerkezeti és térbeli logikájára.

A kutatás elméleti hátterét szakirodalmi feldolgozás és nemzetközi példák elemzése adja. Két külföldi esettanulmány – a madridi Factoría Cultural in Matadero (Madrid) és az amszterdami NDSM Kunststad (Amszterdam) – kerül részletes vizsgálatra, amelyek egykori ipari csarnokok kortárs, kreatív és közösségi funkciókkal való újrahasznosítását mutatják be. Az elemzés során a hangsúly a városépítészeti kontextusra, a térszervezésre, a szerkezeti beavatkozásokra és az új funkciók integrációjára kerül.

A módszertan utolsó lépéseként a kutatás azonosítja a Csepel Művek területén található, jelenleg üres vagy alulhasznosított csarnoképületeket, és kiválaszt egy olyan helyszínt, amely méretében, elhelyezkedésében és térbeli adottságaiban alkalmas a diplomamunka tervezési feladatához. A módszertan így közvetlen átvezetést képez az elemző fejezetek és a tervezési munka között, biztosítva a kutatás és a terv szoros szakmai kapcsolatát.

3. ELEMZÉS

3.1. TÖRTÉNETI ÖSSZEFOGLALÓ

A Csepel Művek története szorosan összefonódik a magyar ipar fejlődésével és a Csepel-sziget városi-térbeli átalakulásával. A komplexum elődje, a Weiss Manfréd Acél- és Fémművek egyike volt a dualizmus kori Magyarország legnagyobb gép- és nehézipari vállalatainak, amelyet 1892-ben alapítottak Csepelen, a Danube-sziget déli részén. A vállalat gyorsan kinőtte magát kulcsfontosságú hadiipari szolgáltatóvá az Osztrák-Magyar Monarchia számára, és a 20. század elején már jelentős mennyiségben gyártott fegyvereket, lövedékeket, repülőgép-motorokat és más nehézgépes termékeket.

A két világháború közötti időszakban a gyártás átalakult: a katonai termelés mellett egyre nagyobb súllyal jelentek meg a civil cikkek, például kerékpárok és háztartási gépek, amelyek közül a Csepel márkanév különösen ismertté vált Magyarországon. A Weiss Manfréd vállalat a 1930-as években több tízezer

munkavállalót foglalkoztatott, és a helyi városi struktúra – lakótelepek, közlekedési hálózat, munkaerő-ellátottság – ennek megfelelően szerveződött.

A második világháború alatt a gyár súlyos károkat szenvedett az ellenséges légitámadások következtében, mivel stratégiai fontossága miatt céltáblává vált. A háborút követően a vállalatot 1948-ban államosították, és Csepel Vas- és Fémművek néven a szocialista ipari rendszer egyik zászlóshajója lett. Ebben az időszakban a termelés kibővült csövek, gépek, kerékpárok, motorkerékpárok és járművek gyártásával, és a komplexum a magyar nehézipar fontos elemévé vált a tervgazdálkodás idején.

A 1970-es években a Csepel Művek továbbra is jelentős létszámmal és termelési értékkel működött, ám a szocialista rendszer gazdasági nehézségei és a piacok átalakulása a 80-as évek végétől fokozatos visszaesést eredményezett. A rendszerváltás után a vállalat fokozatosan szétesett, privatizálták az eszközöket, és a korábbi egységes gyár területén ma már több különböző cég működik, míg a nagy kiterjedésű csarnoképületek egy része üres vagy alulhasznosított állapotban áll.

Ez a történeti ív – **a** monumentális ipari komplexumtól a fragmentált, részben kihasználatlan városi térig – fontos kontextust ad a vizsgálatnak: nem csupán egy gyár története, hanem egy városi ipari táj átalakulása, amely ma kihívást és lehetőséget egyaránt jelent a kortárs város- és térhasználat számára.

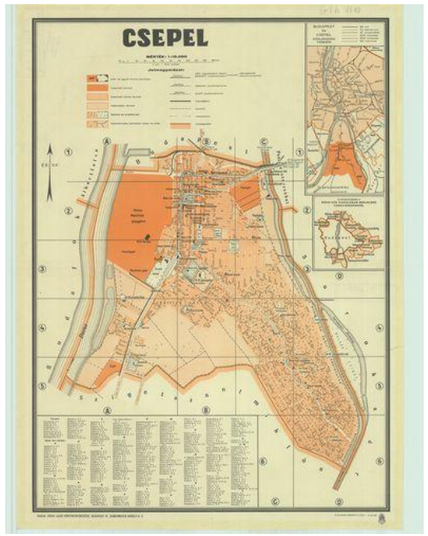

[5]: Weiss Manfréd gyár térképe 1941-ből

[6]: A gyár főkapuja

[7]: A Csepel Művek Munkásotthona, 1973

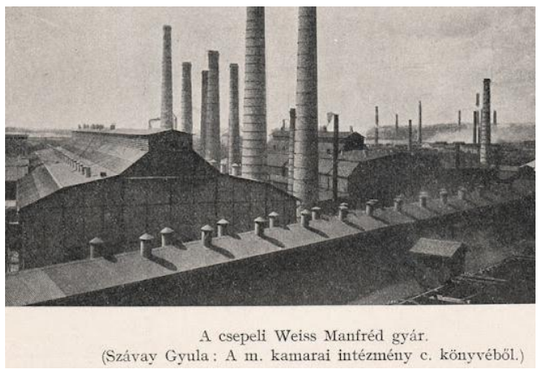

A csepeli Weiss Manfréd gyár.
(Szávay Gyula: A m. kamarai intézmény c. könyvéből.)

[8]: Weiss Manfréd gyár az első világháború idején

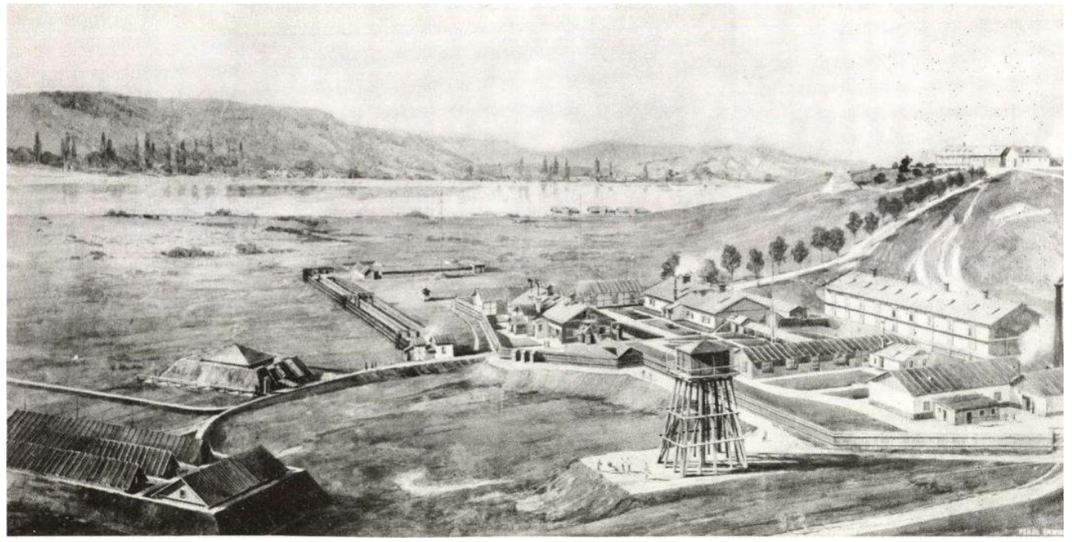

[9]: Weiss Manfréd gyár látképe 1895-ből

3.2. HELYSZÍNANALÍZIS

A Csepel Művek területe Budapest egyik legnagyobb összefüggő ipari barnaövezete, amely városszerkezeti szempontból sajátos átmeneti helyzetben van. Földrajzi értelemben a város belső területeihez viszonylag közel helyezkedik el, ugyanakkor történeti fejlődése és funkcionális kialakulása miatt hosszú időn keresztül elkülönült a városi szövettől. Az ipari működéshez igazodó zárt telepstruktúra, a belső úthálózat és a kapus rendszer mind azt szolgálták, hogy a terület önálló egységként működjön, minimális városi kapcsolattal. Ennek következményei a mai napig jól érzékelhetők a térhasználatban.

A terület belső szerkezetét továbbra is az ipari logika határozza meg. A csarnoképületek elhelyezése, tájolása és egymáshoz való viszonya nem városi utcaképet, hanem funkcionális gyártási rendet követ. A nagy fesztávú, jelentős belmagasságú terek, a ritka pillérkiosztás és az egységes szerkezeti rendszerek azonban olyan térbeli adottságokat jelentenek, amelyek kortárs újrahasznosításra is alkalmasak. A probléma nem elsősorban az épületállomány minőségéből, hanem abból fakad, hogy ez a térstruktúra jelenleg nem kapcsolódik össze tudatos városi térhasználattal.

A tulajdonviszonyok széttagoltsága tovább erősíti a terület fragmentált jellegét. Az egykori egységes gyárterület több különálló fejlesztési egységre bomlott, amelyek egymástól függetlenül működnek. Ennek következtében a beavatkozások jellemzően épületszinten történnek, és ritkán eredményeznek területi szintű változást. Városépítészeti szempontból ez pontszerű fejlődést eredményez, amely megnehezíti az egységes városi identitás kialakulását.

A funkciók eloszlása heterogén képet mutat. Az ipari, szolgáltató és nem ipari funkciók egymás mellett, gyakran egymással közvetlen kapcsolat nélkül jelennek meg. Ez a funkcionális kevertség elvileg kedvezhetne a városi élet megjelenésének, azonban a köztes, átmeneti terek hiánya miatt a különböző használatok ritkán találkoznak. A terület jelenlegi állapotában inkább egymás mellé helyezett funkciók összességéről beszélhetünk, mint valódi városi együttélésről.

A megközelíthetőség vizsgálata szintén kettős képet mutat. A közösségi közlekedési kapcsolatok városi léptékben megfelelő elérhetőséget biztosítanak, azonban a gyalogos térkapcsolatok, az átlátható közterek és a

városi tájékozódást segítő elemek hiánya miatt a terület belső részei nehezen értelmezhetők egy külső használó számára. Ez különösen problematikus a nem ipari, látogatói funkciók megjelenése esetén, amelyek alapvetően nyitottságot és könnyű bejárhatóságot feltételeznek.

A Csepel Művek területe városépítészeti szempontból jól értelmezhető „városi szigetként”, amely fizikailag ugyan kapcsolódik Budapest szövetéhez, mentálisan azonban elkülönül attól. A terület megközelíthetősége önmagában nem jelent akadályt, ugyanakkor a belépés élménye markánsan eltér a városi környezet megszokott logikájától. A kapus rendszer, a nagyléptékű ipari utak, valamint a hiányzó közterek és városi frontok egyértelműen azt közvetítik, hogy a terület nem a nyilvános városi használatra lett kialakítva.

Egy külső használó számára a Csepel Művek belső területei nehezen értelmezhetők. A térszervezés nem kínál világos hierarchiát, orientációs pontokat vagy természetes találkozási helyeket. Az ipari léptékű csarnoképületek egymás mellé rendelése, valamint a funkciók vizuális és térbeli elválasztása miatt a terület inkább üzemi zónaként, semmint városi környezetként érzékelhető. Ez a benyomás független attól, hogy a területen valójában már számos nem ipari funkció működik.

A városi szigetjelleg nemcsak fizikai, hanem használati szinten is megjelenik. A legtöbb látogató célirányosan érkezik: egy adott funkciót keres fel, majd a használatot követően elhagyja a területet. A spontán tartózkodás, az átmeneti jelenlét vagy a többfunkciós használat lehetősége korlátozott. Ennek oka nem a funkciók hiánya, hanem azok térbeli elszigeteltsége és a köztes terek alulhasználtsága.

Ez a percepció alapvetően befolyásolja a nem ipari funkciók városi hatását. Amíg a Csepel Művek külső használók számára elsősorban zárt, nehezen olvasható térként jelenik meg, addig az itt működő funkciók nem képesek szélesebb városi közönséget megszólítani. A „városi sziget” jelleg ugyanakkor nem szükségszerűen negatív adottság: megfelelő beavatkozásokkal – különösen a csarnoképületek új, nyitottabb funkciókkal való aktiválásával – ez az elkülönültség identitásképző erővé is válhat.

Összességében a Csepel Művek olyan átmeneti városi térként értelmezhető, amely egyszerre hordozza magában az ipari múlt erős térbeli lenyomatát és a kortárs városi újrahasznosítás lehetőségét. A csarnoképületek és a hozzájuk tartozó térstruktúrák nem elszigetelt építészeti objektumokként, hanem egy komplex, átalakuló városi rendszer részeként jelennek meg, amely megfelelő beavatkozásokkal képes lehet új funkcionális és térhasználati minták befogadására.

KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZAT

[10]: Térkép a közlekedési hálózatról

FUNKCIÓ TÉRKÉP

[11]: Funkció térkép

TÉRKÉP AZ ÉPÜLETEK ÁLLAPOTÁRÓL

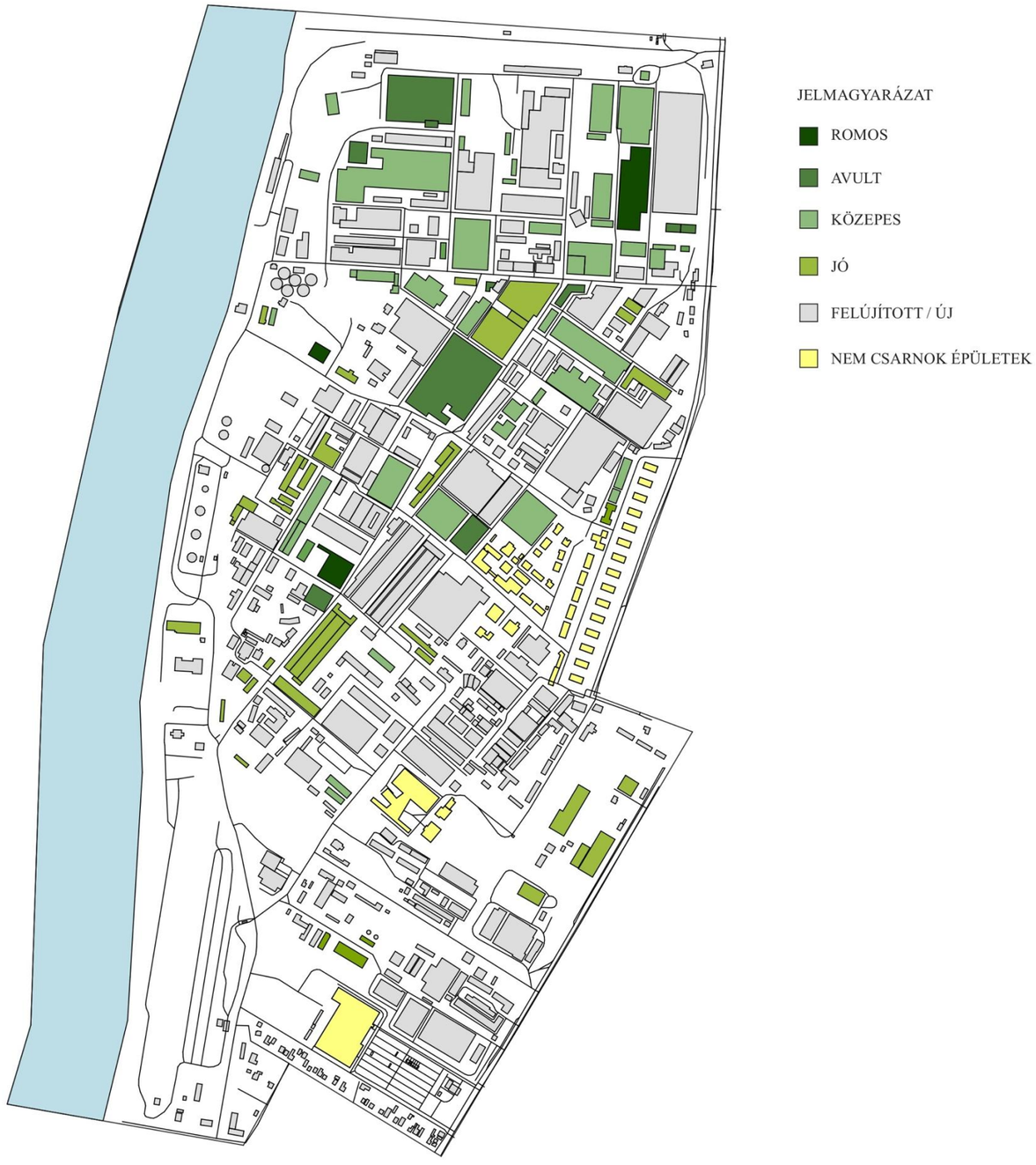

[12]: Épületek állapota

3.3. NEM IPARI FUNKCIÓK VIZSGÁLATA

A Csepel Művek területén megjelenő nem ipari funkciók nem pusztán új használatokat jelentenek, hanem fontos jelzői annak is, hogy az ipari örökség miként képes reagálni a kortárs városi igényekre. Ezek a funkciók eltérő módon viszonyulnak a térhez, a környezethez és a városi nyilvánossághoz, ezért vizsgálatuk nemcsak funkcionális, hanem térhasználati és városi hatás szempontjából is releváns.

A nem ipari funkciók egyik legfontosabb megkülönböztető jellemzője a városi nyitottság mértéke. Egyes használatok – például sport- vagy szórakoztató funkciók – jellemzően célzott közönséget vonzanak, míg mások, különösen a művészeti és kreatív tevékenységek, potenciálisan szélesebb közösségi jelenlétet generálhatnának. A Csepel Művek esetében azonban a legtöbb nem ipari funkció jelenleg elsősorban a csarnoképületek belső tereire koncentrálódik, és csak korlátozott kapcsolatot tart fenn a külső térrel. Ennek következtében a városi nyilvánosság felé való nyitás jellemzően elmarad.

A funkciók időbeli működése tovább erősíti ezt a széttagoltságot. A sportlétesítmények és edzőtermek főként nappali és kora esti használatra épülnek, míg a szórakoztató és rendezvényfunkciók elsősorban az esti és éjszakai időszakban aktiválják a területet. Ez az időbeli elkülönülés eltérő használói csoportokat vonz, amelyek között ritkán alakul ki átfedés. A terület így nem válik folyamatosan aktív városi térséggé, hanem különböző napszakokban eltérő intenzitással működik.

Városépítészeti szempontból meghatározó kérdés, hogy a nem ipari funkciók milyen mértékben képesek túlmutatni saját épületük határain. Jelenlegi formájukban a legtöbb használat nem jár együtt külső téralakítással, közösségi terek vagy átmeneti zónák kialakításával, ami jelentősen korlátozza a funkciók városi hatását. A beavatkozások többsége épületszinten marad, és nem indít el szélesebb léptékű térhasználati átalakulást.

A Csepel Művek nem ipari funkcióinak értelmezéséhez elengedhetetlen a területet használó csoportok vizsgálata, mivel a városi hatás nem kizárólag a funkciók típusától, hanem azok használati módjától és időbeli jelenlététől is függ. A területen jelenleg több, egymástól jól elkülönülő használói réteg azonosítható, amelyek ritkán kerülnek kapcsolatba egymással.

Az első és legstabilabb csoportot a területen dolgozók alkotják, akik elsősorban ipari, szolgáltató vagy háttérfunkciókhoz kötődnek. Számukra a Csepel Művek alapvetően munkahelyi környezetként működik, amelyet célirányosan használnak, és amelyhez kevéssé kapcsolódik városi tartózkodás vagy közösségi jelenlét. A vendéglátó és kisebb szolgáltató funkciók is elsősorban ezt a réteget szolgálják ki.

Egy másik, jól elkülöníthető csoportot az alkalmi látogatók jelentenek, akik egy-egy konkrét funkció – sportlétesítmény, rendezvény, szórakozóhely – miatt érkeznek a területre. Jelenlétük időben koncentrált, és ritkán jár együtt a terület más részeinek használatával. A látogatás célhoz kötöttsége miatt a Csepel Művek számukra nem városi térként, hanem funkcionális helyszínként jelenik meg.

A kreatív és művészeti funkciókhoz kapcsolódó használók ennél összetettebb viszonyt alakítanak ki a térrel. Az alkotók, művészek és kreatív közösségek számára az ipari környezet inspiratív közeget jelent, ugyanakkor jelenlétük jelenleg elszigetelt. Hiányoznak azok a közös terek és kapcsolódási pontok, amelyek lehetővé tennék, hogy ez a használói réteg szélesebb közösségi vagy városi hatást fejtsen ki.

A különböző használói csoportok időbeli és térbeli elkülönülése miatt a Csepel Művek nem válik folyamatosan aktív városi térséggé. A találkozások esetlegesek, a funkciók nem épülnek egymásra, és a terület használata nem generál spontán városi életet. Városépítészeti szempontból ez arra utal, hogy a nem ipari funkciók jelenléte önmagában nem elegendő: azok térbeli összekapcsolása és közösségi keretbe rendezése nélkül a városi integráció korlátozott marad.

Sport- és szabadidős funkciók

A területen több, kifejezetten nem ipari jellegű sport- és szabadidős funkció működik, amelyek a csarnoképületek ipari léptékét és szerkezeti adottságait használják ki. Ide tartozik a Thor Gym Csepel funkcionális edzőteremként, a Skyward Szélcsatorna beltéri szabadesés-szimulátorként, valamint a Csepelring gokartpálya. Ezek a példák jól mutatják, hogy a csarnoképületek térbeli adottságai önmagukban is alkalmassá teszik az épületeket új funkciók befogadására. Városi szempontból azonban ezek a használatok jellemzően zárt rendszerek, és kevéssé kapcsolódnak a környező térhez vagy a közösségi térhasználathoz.

[13]: Thor Gym

[14]: Skyward

Szórakoztató és éjszakai funkciók

A Csepel Művek ipari karaktere kedvező környezetet biztosít a zajérzékeny szórakoztató és rendezvényfunkciók számára. Az Echo Club, a Playground és a Barba Negra működése kifejezetten az ipari terület izoláltságára és nagy belső tereire épül. Ezek a funkciók már városi léptékben is érzékelhető forgalmat generálnak, ugyanakkor működésük időben koncentrált, és elsősorban alkalmi aktiválást eredményez. A terület mindennapi városi használatára gyakorolt hatásuk így korlátozott marad.

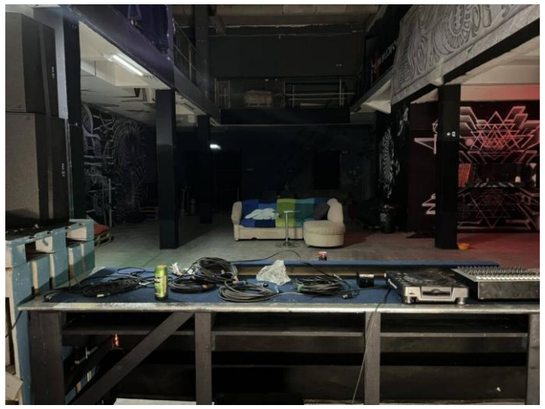

[15]: Echo klub belülről

[16]: Echo klub kívülről

[17]: Barba Negra kívülről

[18]: Barba Negra bentebbről

Vendéglátás és mindennapi használatok

A területen jelenlévő vendéglátó funkciók – például a Haspók Étterem és az Arany Palacsintázó és Söröző – elsősorban a helyben dolgozókat szolgálják ki. Ezek a helyek fontos szerepet töltenek be a terület napi működésében, ugyanakkor városi szempontból kevéssé láthatók, és nem vonzanak jelentős külső látogatói forgalmat. Jelenlétük inkább a működő ipari–szolgáltató vegyes használat fenntartását erősíti, mintsem új városi találkozási pontokat hozna létre.

[19]: Haspók étterem kívülről

[20]: Haspók étterem belülről

[21]: Arany Palacsintázó és Söröző kívülről

[22]: Arany Palacsintázó és Söröző belülről

Művészeti és kreatív funkciók

A nem ipari funkciók között kiemelt jelentőséggel bírnak a művészeti és kreatív használatok, mivel ezek képesek a csarnoképületek térbeli és esztétikai adottságait a legösszetettebb módon újraértelmezni. A Csepel Művek területén működő Szőke M. Gábor Stúdió az egykori bronzöntöde ipari tereit alakította át műteremmé és rendezvényhelyszínné. Az ipari szerkezetek megtartása és kortárs használata jól példázza, miként válhat az ipari örökség aktív térformáló elemmé. Ezek a funkciók nem csupán használják, hanem értelmezik is az ipari környezetet, ugyanakkor jelenleg elszigetelten működnek, és nem alkotnak hálózatot a területen belül.

[23]: Szőke M. Gábor Studio bejárata

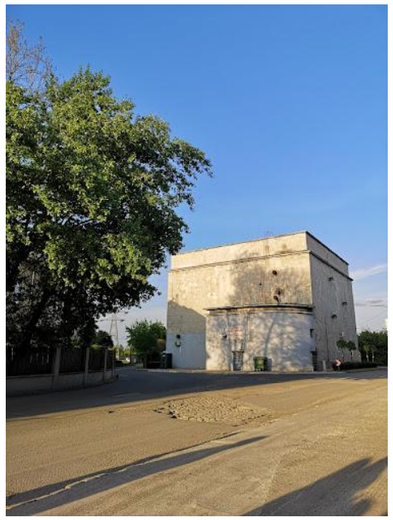

[24]: Csepel, Zeneművek, Hangszerüzlet

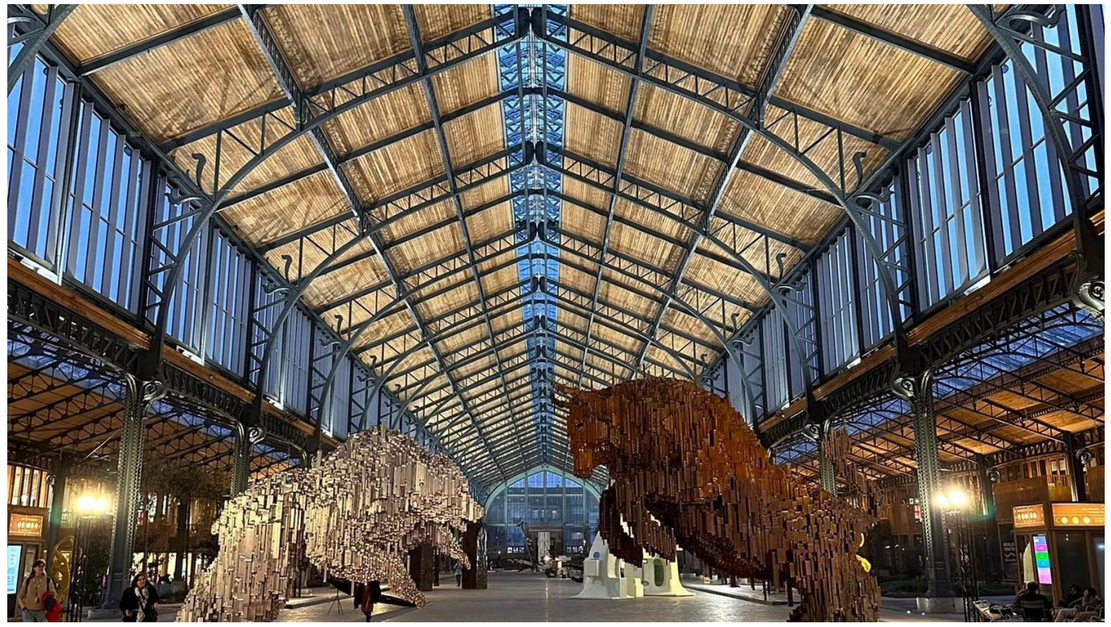

[25]: Szőke M. Gábor Studio belülről

Egyéb funkciók

A látványosabb nem ipari funkciók mellett jelentős számban vannak jelen kisebb léptékű, szolgáltató jellegű használatok is, mint nyomdák, reklám- és dekorációs műhelyek, javítóműhelyek, raktárral kombinált irodák és technikai szolgáltatók. Ezek a funkciók jellemzően az egykori ipari épületek belső tereiben működnek, és elsősorban üzemi igényeket szolgálnak ki. Városi szempontból alacsony intenzitású használatot képviselnek, ugyanakkor fontos szerepet töltenek be a terület gazdasági működésében és a folyamatos használat fenntartásában.

A területen mindemellett megjelennek olyan, az ipari környezettől eltérő alapfunkciók is, mint lakóépületek, valamint oktatási és kollégiumi funkciók. Ezek jelenléte arra utal, hogy a Csepel Művek nem kizárólag üzemi térként működik, hanem bizonyos pontokon már tartós, mindennapi használatot is befogad. Ugyanakkor ezek a funkciók jelenleg elszigetelten, városi környezetüktől részben leválasztva jelennek meg, és nem kapcsolódnak szervesen a terület többi használatához. Ennek következtében a lakó- és oktatási funkciók városi hatása korlátozott marad, inkább kivételként, mintsem a terület átalakulásának meghatározó elemeiként értelmezhetők.

Összességében megállapítható, hogy a Csepel Művek nem ipari funkciói fontos lépést jelentenek az ipari terület újraértelmezésében, ugyanakkor jelenlegi formájukban még nem képesek egységes városi rendszert alkotni. A legnagyobb potenciál a kreatív és közösségi funkciókban rejlik, amelyek megfelelő térbeli és funkcionális összekapcsolással képesek lennének túllépni az elszigetelt használaton, és aktív szereplőivé válni a városi térnek. Ez a felismerés közvetlen átvezetést képez a nemzetközi példák elemzéséhez.

3.4. AZ IPARI ÖRÖKSÉGI BEAVATKOZÁSOK ELVI KERETEI

A diplomaterv kiindulópontja a meglévő ipari szerkezet megtartása és kortárs használatba vétele. Ez a megközelítés nem egyedi tervezői döntés, hanem illeszkedik az ipari örökség védelmének nemzetközileg elfogadott elveihez, amelyeket két alapdokumentum rögzít: a Nizhny Tagil Charta és a Dublini Alapelvek. Ezek adják azt az elvi keretet, amelyen keresztül a következő fejezet példái és a tervezett beavatkozás is értelmezhető.

A Nizhny Tagil Chartát a TICCIH fogadta el 2003-ban, és ez az ipari örökség első nemzetközi referenciaszövege. A charta szerint az érzékeny adaptáció és újrahasznosítás megfelelő és gazdaságos módja lehet az ipari épületek fennmaradásának, ugyanakkor a legjelentősebb helyszínek esetében nem engedhető meg olyan beavatkozás, amely sérti a történeti integritást vagy az anyag hitelességét. A charta külön kiemeli a dokumentálás fontosságát – a helyszín fizikai jellemzőit és állapotát teljeskörűen, nyilvános archívumban kell rögzíteni minden beavatkozás előtt –, valamint azt, hogy a helyben való megőrzést mindig elsődlegesen kell mérlegelni, a bontás és áthelyezés csak kivételes esetben elfogadható.

A 2011-ben elfogadott Dublini Alapelvek (a Joint ICOMOS–TICCIH dokumentum) ezt a keretet a használat felől pontosítják. A 10. alapelv szerint az eredeti vagy az ahhoz illeszkedő, adaptív használat a megőrzés leggyakoribb és sok esetben legcélszerűbb módja, az új használatnak azonban tiszteletben kell tartania a jelentős anyagokat, szerkezeti elemeket, valamint a mozgás és a használat eredeti mintázatait. A 11. alapelv a beavatkozások jellegét határozza meg: a fizikai beavatkozások lehetőség szerint legyenek visszafordíthatók, tartsák tiszteletben a kor-értéket és a jelentős nyomokat, a változásokat pedig dokumentálni kell.

E két dokumentumból néhány olyan tervezési elv vezethető le, amely közvetlenül összeköti a kutatást a tervvel. Az első a meglévő szerkezet megtartása és a minimális beavatkozás elve – ezt a következő fejezetben az NDSM esete mutatja a legtisztábban, ahol a tér nem „készre alakítva”, hanem nyitott keretként kerül használatba. A második a régi és az új réteg világos megkülönböztetése, valamint a reverzibilis beépítés – ezt a Factoría Cultural in Matadero példája szemlélteti, ahol a nagy belmagasságú térbe a tetőszerkezetig fel nem érő, önálló, visszabontható egységek kerültek. A harmadik a használati és mozgási mintázatok, valamint az ipari karakter olvashatóságának megőrzése, vagyis hogy az új funkció ne fedje el, hanem értelmezhetővé tegye az épület eredeti logikáját.

A tervezett művészeti rezidencia központ ezeket az elveket követi. A hosszanti csarnokszerkezet, a két nehéz teherhordó válaszfal és a fűrészfogas tető megtartása a helyben való megőrzés és a szerkezeti integritás tiszteletének felel meg; a galériaszint és a perem menti műhelysáv beépítései a meglévő raszterhez illeszkedő, az eredeti teret nem felszabdaló, visszafordítható elemekként értelmezhetők; az ipari karakter látszó

megőrzése pedig azt biztosítja, hogy az új használat az épület eredeti logikáján belül jöjjön létre. A beavatkozás így nem önkényes építészeti gesztus, hanem az ipari örökség nemzetközi elveire visszavezethető, indokolt döntés.

3.5. NEMZETKÖZI PÉLDÁK ELEMZÉSE

Factoría Cultural in Matadero, Madrid

Története

A Factoría Cultural a madridi Matadero Madrid egykori vágóhíd- és ipari komplexumának részeként jött létre. Az épületegyüttes eredetileg 1911–1925 között épült, és a város központi húsfeldolgozó és vágóhídi funkcióját látta el a 20. század nagy részében. Az ipari tevékenység a 1990-es évekre fokozatosan megszűnt, az egész területet 1996-ban bezárták, majd Madrid városa kulturális célú újrahasznosítás mellett döntött.

Szerkezeti beavatkozások

A Factoría Cultural kialakítása során a tervezők alapvető célja az ipari csarnok eredeti szerkezeti rendszerének megőrzése volt. A teherhordó falak, pillérek és tetőszerkezetek megmaradtak, az új funkciók ezekhez illeszkedve, reverzibilis módon kerültek beépítésre. A beavatkozások során hangsúlyt kapott az ipari karakter olvashatóságának megőrzése, vagyis az új elemek nem fedik el, hanem kiegészítik a meglévő szerkezetet.

Anyaghasználat

Az anyaghasználat tudatosan visszafogott. A felújítás során az eredeti tégla- és betonfelületek nagyrészt látszó módon maradtak meg, míg az új beépítések kortárs, könnyű anyagokkal – acél, üveg, fa és gipszkarton – készültek. Az anyagi kontraszt egyértelműen elkülöníti a régi és az új rétegeket, miközben nem bontja meg az épület egységes térélményét.

Térszervezés

A térszervezés alapja az eredeti csarnoktér megtartása. A nagy belmagasságú terekbe dobozszerű**,** önálló egységek kerültek be, amelyek nem érnek fel a tetőszerkezetig, így az ipari tér egyben marad. A közlekedés átlátható, a belső terek flexibilisen használhatók, és alkalmasak ideiglenes vagy változó funkciók befogadására.

Új funkciók

A Factoría Cultural ma kreatív inkubátorként működik: műtermek, próbatermek, coworking irodák, oktatási és közösségi terek kaptak helyet az egykori ipari épületben. Az eredeti vágóhídi funkció teljesen megszűnt, azonban az ipari múlt térbeli lenyomata továbbra is meghatározza a használat módját és hangulatát.

Relevancia a kutatás és a diplomaterv szempontjából

A madridi példa különösen releváns a Csepel Művek csarnoképületeinek vizsgálata szempontjából, mivel jól mutatja, hogy a nagy léptékű ipari terek nem igényelnek teljes átalakítást ahhoz, hogy kortárs, kreatív funkciókat tudjanak befogadni. A szerkezeti visszafogottság, a régi és új világos elkülönítése, valamint a rugalmas térhasználat olyan tervezési elvek, amelyek közvetlenül alkalmazhatók a csepeli csarnoképületek újrahasznosításánál is.

[26]: Factoría Cultural in Matadero, Belső tér

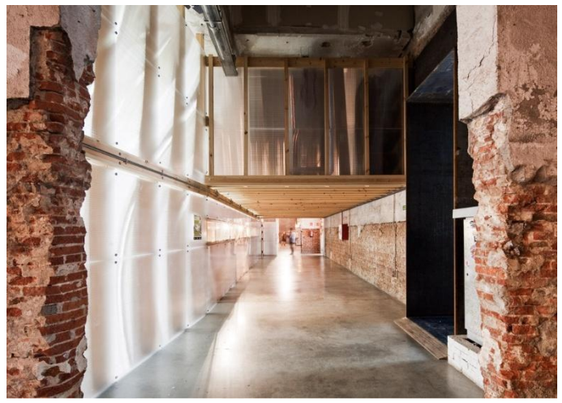

[27]: Factoría Cultural in Matadero, Belső tér

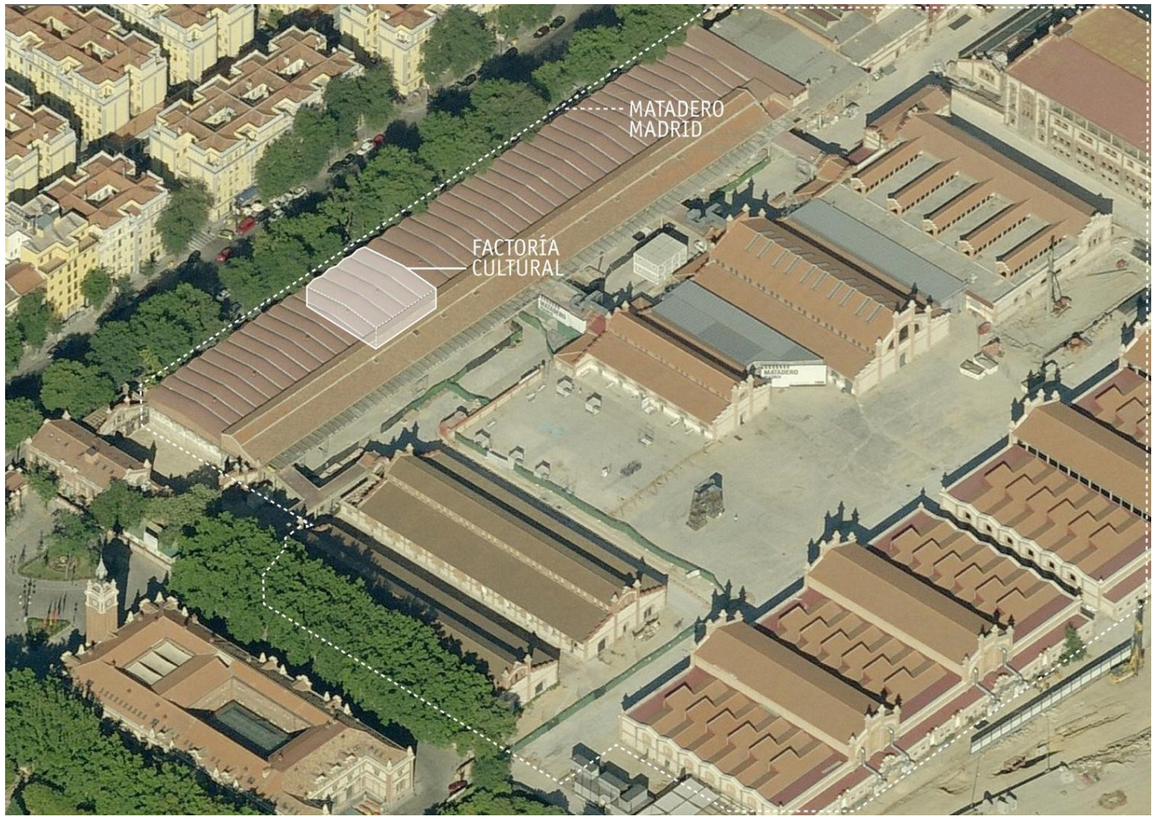

[28]: Factoría Cultural in Matadero, Térbeli helyszínrajz

NDSM Kunststad – Art Factory, Amsterdam

Története

Az NDSM Kunststad az amszterdami NDSM Wharf területén található, amely a 20. század elején a Nederlandse Dok en Scheepsbouw Maatschappij hajógyár központja volt. A terület a 1920-as évektől kezdve ipari hajógyártási funkciót látott el, amely a globális ipari átalakulások következtében az 1980-as évekre megszűnt. A hajógyár bezárása után a terület hosszú ideig kihasználatlan maradt, majd az 1990-es évek végétől fokozatosan alternatív kulturális használatok jelentek meg.

Szerkezeti beavatkozások

Az NDSM Kunststad kialakulása alapvetően nem klasszikus felújítási projektként, hanem fokozatos, alulról szerveződő átalakulásként valósult meg. A nagy ipari csarnokok – különösen az egykori hajóösszeszerelő csarnok – szerkezeti rendszere nagyrészt érintetlen maradt, a beavatkozások minimálisak voltak. A tervezési szemlélet nem a tér „készre alakítására", hanem annak nyitott keretként való használatára épült, amely képes befogadni eltérő igényeket és időben változó funkciókat.

Anyaghasználat

Az anyaghasználat erősen reflektál az ipari környezetre. Az eredeti acél- és vasbeton szerkezetek láthatóak maradtak, az új beépítések gyakran ideiglenes vagy újrahasznosított anyagokból készültek, például konténerekből, fa szerkezetekből vagy könnyű acélvázas elemekből. Ez az anyaghasználat nem törekszik egységes esztétikára, hanem tudatosan vállalja a heterogenitást és az improvizatív jelleget.

Térszervezés

A térszervezés alapelve az egyterű ipari csarnok megtartása és annak belakása. A műtermek, műhelyek és közösségi terek egymás mellé, gyakran egymás fölé szerveződnek, anélkül, hogy az eredeti térstruktúrát felszabdalták volna. A közlekedés informális, a térhasználat rugalmas, és lehetőséget biztosít spontán események, ideiglenes installációk megjelenésére is.

Új funkciók

Az egykori hajógyári csarnok ma művészeti és kreatív városrészként működik: műtermek, alkotóműhelyek, koncert- és rendezvényterek, valamint közösségi programok kaptak helyet benne. Az ipari funkciók megszűntek, ugyanakkor a hajógyári múlt térbeli lenyomatai meghatározó elemei maradtak a használatnak.

Relevancia a kutatás és a diplomaterv szempontjából

Az NDSM Kunststad különösen releváns a Csepel Művek szempontjából, mivel azt mutatja meg, hogy az ipari csarnoképületek nem feltétlenül igényelnek teljesen lezárt, végleges funkciót ahhoz, hogy városi léptékben is működőképesek legyenek. A fokozatos, alulról szerveződő térhasználat, az ideiglenes beavatkozások elfogadása és a kreatív közösségek térigényei olyan tanulságokat hordoznak, amelyek jól alkalmazhatók a csepeli csarnoképületek újrahasznosításánál, különösen egy művésztelep-szerű koncepció esetén.

[29]

[30]

[31]

[32]

[33]

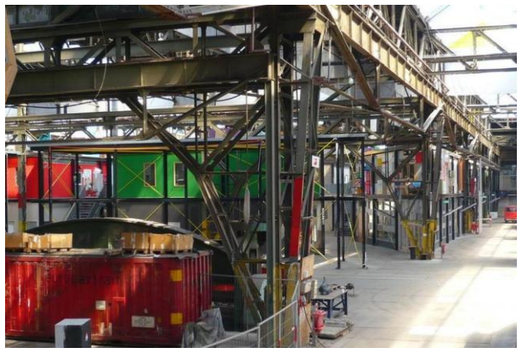
[34]

Art quarter – Budapest

Története

Az art quarter budapest a budafoki egykori Haggenmacher Sörgyár épületegyüttesében jött létre, ahol a harmincas évekig sört főztek, majd az ipari funkció megszűnt. A jelenlegi használat magánkezdeményezésből, fokozatosan alakult ki: a kezdeményező a kilencvenes évek óta Budafokon él, évekig látta az elhagyott gyárépületeken az eladó-kiadó táblákat, majd megvásárolta és apránként felújította azokat, az eredeti karakteres szerkezet megtartásával. Az intézmény 2012-ben formálódott önálló kortárs művészeti központtá az egyedi módon felújított gyárépületben, és azóta is folyamatosan bővül.

Szerkezeti beavatkozások

Az AQB kialakulása – az NDSM-hez hasonlóan – nem egyetlen, megtervezett építészeti beavatkozás, hanem fokozatos, alulról szerveződő átalakulás eredménye. A meglévő ipari szerkezetet nem alakították át, csupán korszerűsítették: több épületrészben az alapinfrastruktúrát is pótolni kellett, miközben a szerkezet és a tér ipari karaktere érintetlen maradt. A beavatkozások jellemzően a meglévő terek belakását szolgálják; erre példa a volt hangstúdióból kialakított előadótér, ahol az eredeti, masszív gerendaszerkezet között, csupán ráccsal elválasztott szinteken zajlanak az események.

Anyaghasználat

Az AQB anyaghasználata nem egységes, tervezett építészeti koncepció eredménye, hanem a meglévő ipari felületek és szerkezetek megtartásán alapul, amelyhez könnyű, fokozatos és jórészt visszafordítható beépítések társulnak. A forrásokban a felújítás környezettudatosként jelenik meg. Ez az organikus, kevésbé formalizált megközelítés közelebb áll az NDSM heterogén, improvizatív szemléletéhez, mint a Matadero tudatosan kontrasztos rétegzéséhez.

Térszervezés

A térszervezés gerince egy nagy, rugalmas kiállítótér: a 380 m²-es Project Space csoportos és egyéni tárlatok rugalmas főszínpadaként működik, amelyhez eltérő karakterű melléktérek – Nest, Foyer, Attic, Courtyard, Mines, Rooftop, Atrium, Garden – kapcsolódnak, és a kert, az udvar, a tető, valamint a lépcsőházak is eseménytérré válhatnak. Ehhez társulnak a művészek műtermei és a rezidensek szállásai. A közösségi élet csomópontjai jórészt ezek a félnyilvános és szabadterek: a Dunára néző tetőterasz, a közös konyha és az udvar [43].

Új funkciók

Az egykori sörgyár ma nemzetközi kortárs művészeti központként működik. Az épületegyüttesben hazai képzőművészek műtermei és kreatívipari vállalkozások kaptak helyet, emellett 2013 óta nemzetközi rezidenciaprogram működik, amely a művészeknek szállást és önálló műtermet biztosít, a rezidencia zárásaként pedig egyéni pop-up kiállítást, és eddig több mint kilencven alkotót fogadott. Az intézmény helyet ad a Spatial Sound Institute kísérleti hangstúdiónak, kiállítótere a Project Space, és időszakosan koncertek, cirkuszi és színházi előadások is megvalósulnak. A funkciók nem különálló programokként, hanem egymásra rétegződő működésmódként szerveződnek, ahol a kiállítás, a rezidencia, a kísérleti hang és a közösségi udvari programok nyílt stúdiókon, artist talkokon és work-in-progress bemutatókon keresztül kapcsolódnak össze.

Relevancia a kutatás és a diplomaterv szempontjából

Az AQB azért kulcsfontosságú példa, mert hazai léptékben igazolja ugyanazt az elvet, mint a két nemzetközi eset: a nagy ipari terek teljes átalakítás nélkül is képesek kortárs, kreatív használatot befogadni, miközben ipari karakterük megőrződik. Ennél is fontosabb azonban, hogy a vizsgált példák közül egyedül az AQB működteti a bentlakásos rezidencia modelljét – a szállás, az önálló műterem és a nyilvános bemutatás összekapcsolása pontosan az a privát–publikus átmenet, amelyre a diplomaterv rezidencia központja épül. Az egymásra rétegződő használat közvetlen mintát ad a publikus, félpublikus és privát zónák fokozatos rendszeréhez, a kert, az udvar és a tetőterasz közösségi szerepe pedig a tervezett szabad- és zöldfelületek elvi előképének tekinthető. Egy ponton a csepeli terv túl is lép az AQB modelljén: míg az AQB elsősorban képző-, ipar- és előadóművészeti műtermekre épül, addig a tervezett központ ennél nehezebb, gépesített műhelyfunkciókat is befogad, amit a meglévő ipari szerkezet léptéke és teherbírása indokol.

4. SZABAD- ÉS ZÖLDFELÜLETEK

A helyszínanalízis egyik legfontosabb megállapítása, hogy a Csepel Művek területén a funkciók elszigeteltsége mellett a köztes, közösségi és gyalogos léptékű szabad terek hiánya is meghatározó. Az ipari logika szerint szervezett környezetben a külső terek elsősorban közlekedési, rakodási és üzemi célokat szolgáltak, így a tartózkodásra és találkozásra alkalmas, minőségi szabadtér gyakorlatilag hiányzik. Ez a hiány nem pusztán esztétikai kérdés: éppen az ilyen terek hiánya tartja fenn a terület „városi szigetként” való működését, a városszövettől való mentális elzártságát.

Egy nem ipari, közösségi célú újrahasznosítás esetében ezért a szabad- és zöldfelület nem díszítő kiegészítés, hanem a koncepció szerves része. A külső tér az a réteg, amelyen keresztül a befelé forduló ipari épület megnyílik a város felé: a publikus zóna kiterjesztéseként működik, és átmenetet képez a zárt csarnoktér és a tágabb környezet között. A zöldfelület egyúttal érzékelhető kontrasztot teremt a terület kemény, burkolt, ipari felületeivel szemben, és olyan léptéket és tartózkodási minőséget kínál, amely a jelenlegi környezetből hiányzik.

A vizsgált példák megerősítik, hogy a kreatív újrahasznosítás akkor válik valódi közösségi térré, ha a belső funkciókat aktív külső terek egészítik ki. Az art quarter budapest esetében a közösségi élet csomópontjai nagyrészt éppen a szabad- és félnyilvános terek: a Dunára néző tetőterasz, a közös konyha és az udvar, valamint a kert és a tető, amelyek maguk is eseménytérré válhatnak. Ezek nem elkülönült, passzív zöldfelületként, hanem a használat aktív részeként, a belső és külső terek folyamatos átjárhatóságában működnek.

A diplomaterv koncepciójában a szabad- és zöldfelületek ennek megfelelően két szerepet töltenek be. Egyrészt a publikus zóna folytatásaként a látogatók és a tágabb közönség számára nyitott, közösségi külső teret hoznak létre, amely a kiállítótérhez és az eseményekhez kapcsolódik; másrészt a rezidens művészek és a használók számára olyan félnyilvános, tartózkodásra alkalmas tereket biztosítanak, amelyek az alkotás és az együttélés mindennapjait szolgálják. A zöldfelület így a publikus–félpublikus–privát zónarend külső megfelelőjévé válik: a fokozatos nyitottság elve nemcsak az épület belsejében, hanem a hozzá tartozó szabad tereken is végigvezethető.

Ezzel a szabad- és zöldfelületi koncepció közvetlenül a kutatás egyik fő problémájára válaszol: pótolja azt a köztes, közösségi külső teret, amelynek hiánya a terület elzártságát fenntartja, és hozzájárul ahhoz, hogy a beavatkozás ne csak egy épület, hanem a környezete számára is érzékelhető városi hatást fejtsen ki.

5. KONKLÚZIÓ

5.1. JAVASOLT ÚJ FUNKCIÓ, HELYSZÍN

Az elemzések alapján a csepeli csarnoképületek alkalmasak olyan új, nem ipari funkciók befogadására, amelyek egyszerre reagálnak az ipari örökség térbeli adottságaira és a kortárs városi térhasználat igényeire. A helyszínanalízis és a nem ipari funkciók vizsgálata két visszatérő hiányt azonosított: a funkciók elszigeteltségét és a köztes, közösségi terek hiányát. A nemzetközi példák ezzel szemben azt mutatták, hogy a

kreatív és művészeti használat akkor válik valódi városi erőforrássá, ha nem elszigetelt műtermek halmaza, hanem egymásra épülő, közös tereken keresztül összekapcsolt rendszer. Ezekre a felismerésekre a legkoherensebb választ egy művészeti rezidencia központ kínálja: olyan kreatív környezet, amely az alkotást, a bemutatást és a közösségi jelenlétet egyetlen, fokozatosan nyitott térrendszerben fogja össze.

A javasolt központ magját nem egyetlen domináns funkció, hanem három, egymást feltételező használati réteg adja. Az alkotás tere a különböző kézműves és technológiai műhelyekben, valamint az ezekhez kapcsolódó, bentlakásos rezidenciaegységekben – műteremlakásokban – jelenik meg, amelyek a huzamos, elmélyült alkotómunka feltételeit biztosítják. A bemutatás tere a központi csarnok egybefüggő kiállítóterében és a nagy belmagasságú térkísérleti műteremben kap helyet, amely egyúttal alkalmas programok és események befogadására is. A közösségi jelenlét tere a műhelyek és a rezidenciák közé ékelődő közös, félnyilvános terekben szerveződik. Az oktatáshoz való kapcsolódás – workshopok, kurzusok, ideiglenes programok formájában – kiegészítő elemként van jelen, a hangsúly azonban az alkotás és a kísérletezés szabadságán marad.

A háromféle használat nem azonos mértékű nyitottságot kíván, ezért a központ térszervezésének alapelve a publikus, félpublikus és privát zónák fokozatos rendszere – nem városléptékű modellként, hanem az épület belső logikájaként értelmezve. Ez a fokozatosság ad épületléptékű választ a kutatásban feltárt problémára, a köztes terek hiányára: a nyilvános kiállítótértől a félnyilvános közösségi tereken át a privát rezidenciaegységekig vezető átmenet teremti meg azt a réteget, amely a jelenlegi csepeli funkciókból hiányzik. Ugyanez a zónarend kezeli a használatok közötti összeférhetetlenséget is: a poros, zajos műhelyek és az eseményeket befogadó térkísérleti műterem térben elválik a csendet igénylő rezidenciaegységektől, így az ipari karakter által vonzott zajos használat és a lakhatás egy épületen belül is összehangolható.

A tervezési helyszín kiválasztása tudatos szűkítés eredménye. A Központi út mentén található, jelenleg eladó csarnoképület mérete nem túlzottan nagy, így lehetővé teszi egy jól átlátható, részleteiben kidolgozható építészeti beavatkozás megtervezését; elhelyezkedése a terület egyik fő közlekedési tengelye mentén kedvező megközelíthetőséget biztosít, ugyanakkor nem a Csepel Művek legbelső, nehezen elérhető zónájában fekszik. Az épület jól illeszkedik a terület átmeneti állapotához: nem egy teljes városrész átalakítását feltételezi, hanem pontszerű, de erős városi hatású, katalizátor jellegű beavatkozást.

A beavatkozás az ipari örökségi terek átalakításának nemzetközileg elfogadott elveihez igazodik: a meglévő szerkezet megtartásához, a régi és az új réteg világos megkülönböztetéséhez, valamint a reverzibilis, az eredeti ipari karaktert nem elfedő beépítésekhez [→ az ipari beavatkozások elvi keretét tárgyaló fejezet]. A központ ugyanakkor nem szorítkozik a csarnok belső terére: a hozzá tartozó szabad- és zöldfelületek a publikus zóna kiterjesztéseként működnek, és pótolják azt a köztes, közösségi külső teret, amelynek hiányát a helyszínanalízis a terület egyik fő problémájaként azonosította [→ a zöldfelületi/szabadtéri koncepció fejezete]. Működési szempontból a központ nem klasszikus, lezárt intézményként, hanem nyitott, fejleszthető rendszerként értelmezhető, amelyben a rezidens művészek jelenléte, a műhelyhasználat és a nyilvános programok együttesen tartják folyamatos használatban a teret – ez biztosítja, hogy a beavatkozás ne alkalmi, hanem tartós városi hatást fejtsen ki.

A javasolt funkció és helyszín így egyszerre reflektál a Csepel Művek ipari örökségére, a jelenlegi funkcionális sokszínűségre és a kortárs városi térhasználat igényeire, és közvetlen, indokolt alapot teremt a diplomaterv építészeti koncepciójához.

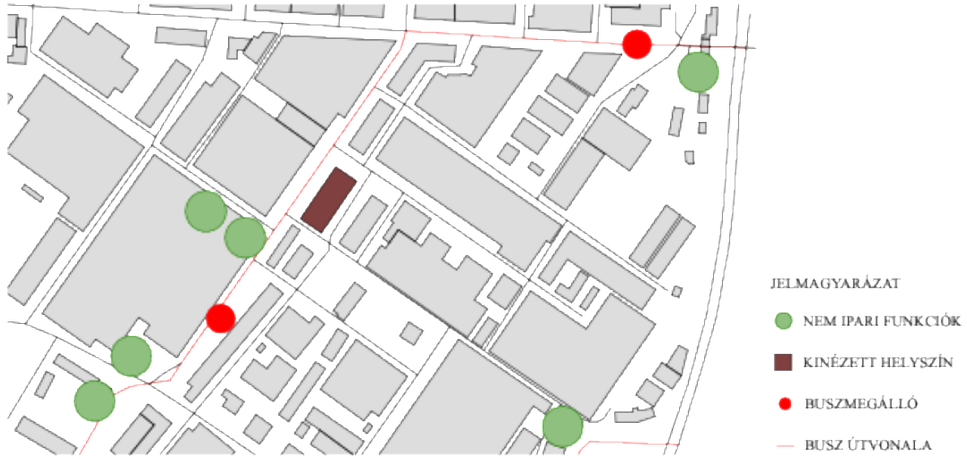

[35]: Tervezett helyszínem, épületem

[36]: Választott épület

[37]: Választott épület

5.2. ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a Csepel Művek területe nem tekinthető sem lezárt ipari zónának, sem integrált városi negyednek. Jelenlegi állapota inkább átmeneti: olyan városi tér, amelyben az ipari múlt térbeli lenyomatai még erőteljesen jelen vannak, miközben az új funkciók csak részlegesen és széttagolt módon jelentek meg. Ez az átmenetiség nem csupán problémaként, hanem lehetőségként is értelmezhető a kortárs városépítészet számára.

A helyszínanalízis és a nem ipari funkciók vizsgálata rámutatott arra, hogy a csarnoképületek szerkezeti és térbeli adottságai önmagukban alkalmasak lennének új, városi használatok befogadására. A problémát nem az épületállomány minősége, hanem a funkciók elszigetelt megjelenése és a térbeli kapcsolatok hiánya jelenti. A jelenlegi használatok többsége épületszinten működik, és ritkán jár együtt a környező terek aktiválásával, ami korlátozza a városi hatásukat.

A nemzetközi példák elemzése megerősítette, hogy az ipari örökség kortárs újrahasznosítása akkor válik sikeressé, ha az építészeti beavatkozások nem fedik el az ipari múltat, hanem annak térbeli logikájára építenek. Mind a madridi, mind az amszterdami példa azt mutatja, hogy a kreatív és művészeti funkciók különösen alkalmasak arra, hogy hidat képezzenek az ipari múlt és a jelen városi igényei között. Ezek a funkciók képesek egyszerre használni, értelmezni és új jelentéssel felruházni az ipari tereket.

A kutatás során egyértelművé vált, hogy a kreatív, közösségi és művészeti funkciók nem csupán „alternatív” használatként értelmezhetők, hanem valós városi eszközként is. Ezek a funkciók alacsonyabb infrastruktúra-igényük miatt jól illeszkednek az ipari csarnokok adottságaihoz, ugyanakkor képesek nyitottabb, befogadóbb térhasználatot generálni. A Csepel Művek esetében különösen fontos lenne ezen funkciók térbeli összekapcsolása és láthatóbbá tétele, hogy ne elszigetelt jelenségként, hanem városi hálózat részeként működhessenek.

A konklúzió alapján megállapítható, hogy a Csepel Művek ipari öröksége nem múzeumi tárgyként, hanem aktív városi erőforrásként értelmezhető. Az ipari csarnokok újrahasznosítása lehetőséget teremt arra, hogy a terület fokozatosan bekapcsolódjon a városi életbe, miközben megőrzi sajátos karakterét. Ez a kettősség – a múlt megőrzése és a kortárs használat – képezi a kutatás legfontosabb tanulságát.

A dolgozat így közvetlen elméleti és elemzési alapot biztosít a diplomamunka tervezési feladatához. A kutatás során megfogalmazott szempontok és következtetések a tervezési munka során konkrét térbeli és építészeti döntések formájában kerülnek továbbgondolásra, egy olyan kreatív központ kialakításán keresztül, amely a Csepel Művek átalakulásának lehetséges jövőképét mutatja be.

6. FORRÁSJEGYZÉK

Szöveg:

[1] Jenczkó Mercédesz, Horváth Bálint, Libárdi Julianna, Német Szilvia, Szemerey Samu, Szij Barbara: Csepel Művek – kutatási anyag, 2019, https://tudastar.kek.org.hu/publikacio/index.php?s=csepel-muvek-kutatasi-anyag (utoljára megtekintve: 2025.12.09.)

[2] Károly Teleki, Industrial Heritage Hungary: Csepel Works, https://www.industrialheritagehungary.com/02-Industrial-Heritages/02-Industry/csepel-works.html (utoljára megtekintve: 2025.12.09.)

[3] Belicza Bea: A gombostűtől a harckocsiig – 125 éves a Csepel Művek, 2017.06.08, https://24.hu/belfold/2017/06/18/125-eves-a-csepel-muvek/ (utoljára megtekintve: 2025.12.09.)

[4] Office for Strategic Spaces: Factoría Cultural in Matadero Madrid / Office for Strategic Spaces, Archdaily, 2014.02.25. https://www.archdaily.com/602284/factoria-cultural-in-matadero-madrid-office-for-strategic-**spaces** (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[5] https://www.ndsm.nl/en/over

[6] Kádár Bálint: Művésztelep a hajógyárban – NDSM kunststad – artfactory / Amszterdam, 2008.09.09., https://epiteszforum.hu/muvesztelep-a-hajogyarban-ndsm-kunststad-artfactory-amszterdam (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

Képek:

borító: Kálmán Attila: Rohad és virágzik a Csepel Művek, 2019.06.28., https://24.hu/fn/gazdasag/2019/06/28/rohad-es-viragzik-a-csepel-muvek/ (utoljára megtekintve: 2026.01.03.)

[1], [2], [3], [4], [10], [11], [12], [19], [20], [35]: saját készítésű képek / ábrák

[5]: Hungaricarna térképtár

[6], [7]: Fürjes Szabolcs: A Csepel Művek, 2024.09.30., https://itthonrolhaza.hu/a-csepeli-femmuvek/, (utoljára megtekintve: 2025.12.10.)

[8]: Történelmi kaleidoszkóp, 2018.01.22., https://regvoltkepek.blogspot.com/2018/01/weiss-manfred-acel-es-femmuvek.html, (utoljára megtekintve: 2025.12.10.)

[9]: https://itthonrolhaza.hu/a-wiess-manfred-gyar-ostortenete/

[13], [14], [17]: Google Maps Streetview

[15], [16]: Gombas Péter: Egy valóban underground klub, aminek lelke van – Megnyílt az Echo Club Csepelen, 2024.10.01., https://primate.hu/2024/10/01/egy-valoban-underground-klub-aminek-lelke-van-megnyilt-az-echo-club-csepelen/, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[18]: Recorder: Milyen lett az új Barba Negra? Utánnajártunk az Arch Enemy, a Behemoth és a Carcass segítségével, 2022.10.19.,

https://recorder.blog.hu/2022/10/19/milyen_lett_az_uj_barba_negra_red_stage_utanajartunk_az_arch_enemy_a_behemoth_es_a_carcass_segitsege, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[21], [22]: Étterem saját honlapja, Galéria, https://aranypalacsintazo.hu/galeria/, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[23]: google reviw-ba csatolt kép, https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&hs=pVRU&sca_esv=5a77261c15c55969&sxsrf=AE3TifOl9qa19lN2Nww5MMtpYZ4p_4LLXA:1767627937688&q=sz%C3%B6ke+gabor+studio+csepel&source=lnms&fbs=AIIjpHwXYzS39-WXOv-RmQI635nSAKvBRlU9xo20qUS3MBQ5rOJMIWahBTsgpHIaJWi_FQDwPL1djblRjJh3Sb-uhH-qGcKmvo-BO-PjfPkS2o2CTpDXy-R6zQX0C1auNFzhjTbuq2r1DEQWJ-4xOcsgvi7l4krsPy3JEwDKwpoWF34A6D3hllamPT0slc_k_cY4XEEIPS45pFqIi0ECJATO1RBJUHbf8g&sa=X&ved=2ahUKEwiGtsia3_SRAxXIhv0HHXTeElcQ0pQJegQIChAB&biw=1325&bih=836&dpr=2#lpg=ik:CAoSF0NJSE0wb2dLRUlDQWdJRHlzUF9POUFF:~:text=4-,%C3%A9ve, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[24]: https://magyarvelemeny.com/hangszeruzlet/budapest/csepel-zenemuvek/, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[25]: az alkotó saját honlapjának főoldaláról, https://gabormiklosszoke.com/, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[26], [27], [28]: Office for Strategic Spaces: Factoría Cultural in Matadero Madrid / Office for Strategic Spaces, Archdaily, 2014.02.25. https://www.archdaily.com/602284/factoria-cultural-in-matadero-madrid-office-for-strategic-**spaces** (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[29], [30], [31], [32], [33], [34]: Kádár Bálint: Művésztelep a hajógyárban – NDSM kunststad – artfactory / Amszterdam, 2008.09.09., https://epiteszforum.hu/muvesztelep-a-hajogyarban-ndsm-kunststad-artfactory-amszterdam (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[36], [37]: https://ingatlan.com/35079588, (utoljára megtekintve: 2025.12.15.)

[38]: art quarter budapest – About Us, https://aqb.hu/about/ (utoljára megtekintve: 2026.06.)

[39]: We Love Budapest: Egykori sörgyárból művészeti negyed – a budafoki art quarter budapestben jártunk, 2018, https://welovebudapest.com/ (utoljára megtekintve: 2026.06.)

[40]: art quarter budapest – Visegrad Fund, https://www.visegradfund.org/organization/art-quarter-budapest/ (utoljára megtekintve: 2026.06.)

[41]: artofhungary.hu: Sörgyárból kortárs művészeti negyed – az AQB nagykalauz, 2025, https://artofhungary.hu/ (utoljára megtekintve: 2026.06.)

[42]: TICCIH: The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage, 2003, https://ticcih.org/wp-content/uploads/2013/04/NTagilCharter.pdf (utoljára megtekintve: 2026.06.)

[43]: Joint ICOMOS–TICCIH: The Dublin Principles, 2011, https://ticcih.org/about/about-ticcih/dublin-principles/ (utoljára megtekintve: 2026.06.)

7. NYILATKOZAT A MESTERSÉGES INTELIGENCIA HASZNÁLATÁRÓL

Szerzőként nyilatkozom, hogy az „Ipari örökség és kortárs térhasználat: csepeli csarnoképületek új funkcionális potenciáljának elemzése” című diploma előkészítő kutatás elkészítése során generatív mesterséges intelligencia alapú eszközt használtam.

Felhasznált eszköz: ChatGPT. (OpenAI)
Hozzáférés időszaka: 2025.szeptember - 2025.december
A nyilatkozat készítésekor használt modell: GPT-5.2.

A generatív MI felhasználása az alábbi területekre korlátozódott:

- szoftveres workflow tisztázása (QGIS): beállítási logika áttekintése, modellezési lépések támogatása.
- Kutatási keret kialakítása: kutatási kérdések lehatárolása, összehasonlító értékelési logika, fejezetszerkezetek vázlatolása.
- Szövegszerkesztési javaslatok: nyelvi és stilisztikai javításokra javaslatok, tömörítés.

A generatív MI által javasolt állításokat és lépéseket minden esetben ellenőriztem a szoftverek kimenetei, a releváns dokumentációk és szakirodalmi források alapján.